

СТАТТЯ 2008 р.

УДК 378.14

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ
НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ ДИСЦИПЛІН
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ
НОВЕЙШИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ
ФИНАНСОВЫХ ДИСЦИПЛИН
METHODOLOGICAL APPROACHES TO APPLYING THE LATEST
TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF STUDYING
FINANCIAL SUBJECTS**

С.М. Еш

С.Н. Эш

S. Esh

В статті розглядаються складові методології, які дають можливість засвоїти фінансові дисципліни з позиції системного аналізу. Автор наводить приклад одного з варіантів підсумкової контрольної роботи з дисципліни «Фінансовий ринок», розробленої у формі тестів.

В статье рассматриваются составные методологии, которые дают возможность усвоить финансовые дисциплины с позиции системного анализа. Автор приводит пример одного из вариантов итоговой контрольной работы с дисциплины «Финансовый рынок», разработанной в форме тестов.

The author dwells on the constituent parts of the methodology which make it possible to master financial subjects from the position of system analysis. The example of one of the versions of the concluding control work in the subject «Financial Market» in the test form is provided.

Ключові слова: методологія, навчальні технології, активні методи навчання, самостійна робота, фінансовий ринок.

Ключевые слова: методология, обучающие технологии, активные методы обучения, самостоятельная работа, финансовый рынок.

Key words: methodology, technologies of study, active methods education, independent work, financial market.

Суспільство, в якому ми живемо, весь час розвивається і змінюється. Сучасний світовий освітній простір постійно поповнюється новим змістом знань, новими кваліфікаційними ознаками, які відповідають певному освітньому ступеню. Виникають нові сфери відносин, нові спеціальності, які формують нові дисципліни. Формування ринкової економіки значно посилило потребу в підготовці кваліфікованих фахівців з фінансів. Саме ця категорія фахівців сьогодні конче потрібна органам державної влади та управління всіх рівнів, підприємствам різних сфер діяльності та форм власності, а також спеціалізованим фінансово-кредитним установам.

Уже більше десяти років вищі навчальні заклади готують фахівців для фінансового ринку за новою спеціальністю «Фінанси», яка включає нові спеціалізації: «Фінанси підприємства», «Фінанси та кредит», «Державні фінанси» тощо. Разом із появою нової спеціальності формуються і нові дисципліни: «Фінансовий ринок», «Ринок цінних паперів», «Ринок фінансових послуг», «Управління фінансовою санацією підприємств», «Бюджетний менеджмент», «Місцеві фінанси» тощо. Кожна дисципліна потребує розробки навчально-методичного комплексу (НМК): типової та робочої навчальної програм, методичних вказівок (до вивчення дисципліни, виконання курсової та дипломної роботи, з комплексної виробничої практики, до організації та проведення самостійної роботи, практичних (семінарських) занять, до виконання контрольних робіт студентами заочної форми навчання та інші), завдань на поточну модульну та підсумкову контрольні роботи, наочного посібника тощо. Розроблений НМК з кожної дисципліни допомагає студенту за роки навчання одержати нові сучасні знання, набуті навичок, умінь спілкуватися та здійснювати вибір в професійному середовищі і повсякденному житті. Важливу роль і в розробці НМК, і в підготовці студентів виконує викладач. Креативна система освіти вимагає від сучасного викладача вміння поєднання базових (класичних) знань з новітніми технологіями навчання.

Навчальні технології – це цілісний алгоритм організації ефективного засвоєння знань, умінь і навичок студентів, результатом якого є досягнення запланованих навчально-виховних результатів. Основними складовими, які допомагають реалізувати такий цілісний алгоритм, визначитися у професійних інтересах, розвивати внутрішню мотивацію до творчості є професійна програма і методологія навчання. *Професійна програма* дисципліни допомагає із всієї сукупності інформації відібрати головну, яка зорієнтує студента на її краще засвоєння, сформує вміння, навички використання інформації в різних сферах суспільної та індивідуальної життєдіяльності. *Методологія*, як елемент, допомагає у вихованні конкурентоспроможної особистості, яка може самостійно розробляти життєві стратегії, використовуючи свої знання для створення та досягнення мети. Нами розглядається *методологія* як той елемент, що дає можливість засвоїти фінансові дисципліни з позицій системного характеру, зокрема:

1) *чіткість формулювання теоретичних і практичних завдань щодо вивчення дисципліни* – завдання теоретичного і практичного спрямування в основному визначені в робочій навчальній програмі та в методичних вказівках до вивчення дисципліни. Чіткість формулювання і проведення завдань повинна передбачати розподіл тем і конкретних її питань, а також питань, що виносяться на самостійне вивчення за кожним заняттям з визначенням дат проведення. Робоча навчальна програма розробляється на декілька років, тому на початку кожного навчального року вносяться зміни із врахуванням використання нових технологій навчання щодо даного курсу і дат проведення занять;

2) *встановлення зв'язків між дисциплінами кафедри* – розробка таких зв'язків допомагає усунути дублювання в процесі вивчення дисциплін і в результаті забезпечує створення єдиної системи підготовки фахівця. Основними темами багатьох фінансових дисциплін є грошовий обіг, кредит, бюджетна система, банківські операції, інвестиції, податкова система та ін. Тут важливо визначити дисципліни, які є базовими. Вони вивчаються на 1-3 курсах і забезпечують вивчення нових понять, категорій, що будуть повторюватися при вивченні нових дисциплін на 4-5 курсах. Наприклад, дисципліна «Гроші та кредит» вивчається на 3 курсі. Темати, які забезпечують вивчення на 4 курсі дисципліни «Фінансовий ринок» будуть «Грошовий ринок», «Кредит у ринковій економіці», «Фінансові посередники» та інші, що повторюються у дисципліні «Фінансовий ринок» і в інших, які вивчаються після курсу «Гроші та кредит». Теми, що повторюються, виносяться на самостійне вивчення. В свою чергу, курс «Фінансовий ринок» є забезпечувальним по відношенню до дисциплін, що вивчаються на 5 курсі, наприклад, до курсу «Ринок фінансових послуг»;

3) *використання активних методів навчання* – найбільш універсальних і ефективних форм навчальної роботи. Активні методи навчання, які офіційно визнані педагогічною наукою і використовуються автором, формують вміння спілкуватися на професійному рівні, логічно мислити, висловлювати і відстоювати публічно власну точку зору. Впровадження у навчання Болонського процесу передбачає суттєве скорочення аудиторних занять, тому доречно подавати класичне у лекціях, а засвоєння нових знань винести на семінарське заняття з використанням активних методів навчання. Якщо семінар організований на достатньому рівні із використанням активних методів навчання, інтенсивність інтелектуальної роботи на семінарі передбачає засвоєння до 90 % навчального матеріалу порівняно із 20 %, що засвоюється під час лекції [1]. До семінарів, з використанням активних методів навчання, відносять дискусії, диспути, вікторини, семінари колективного обговорення, семінари-навчальні ігри, семінар-бесіди, бінарні (інтегровані) заняття тощо.

Інтерес у студентів визиває проведення семінар-конференції, який бажано проводити після вивчення великої теми, розділу або курсу. Семінар-конференцію класифікують на *теоретичну конференцію*, на яку виносяться питання теорії дисципліни або кількох суміжних дисциплін, в яких питання повторюються; *практичну конференцію* – виносяться питання практичної діяльності із запрошенням практичних працівників підприємств і організацій; *науково-практичну* – виносяться питання, стосовно яких в науці відсутня єдина точка зору, точаться дискусії. Семінари-конференції сприяють поглибленню вивчення питань дисципліни, обов'язково ілюструються фактичними даними, покликані пробудити у студентів інтерес до обраної спеціальності. До лекцій з використанням активних методів навчання можна віднести *лекцію-діалог*, яка проводиться при вивченні останніх тем курсу. Студенти перед проведенням нової лекції, як елемент домашнього завдання, повторюють питання, визначені викладачем, що розглядалися в попередніх

темах дисципліни і які будуть повторюватись при вивченні нової теми. Під час проведення лекції використовується зворотній зв'язок – на запитання лектора, що пов'язані із повторенням матеріалу, відповідають і доповнюють студенти, відповідь та активність яких оцінюється балами. Активні методи навчання допомагають викладачу не втрачати контакту з аудиторією, постійно розвивати і повною мірою використовувати комунікативні здібності. Активність студентів під час проведення семінарів, лекцій з використанням нових технологій допомагає їм стати більш упевненими в собі, у власних поглядах, підготувати себе до роботи з людьми, налагодити доброзичливі, товариські взаємини у спілкуванні;

4) *організація самостійної роботи* – це елемент методології, що сприяє розвитку здібностей студента щодо самостійного вирішення проблем. Програма будь-якої дисципліни включає визначену кількість годин, не менше половини яких виноситься на самостійне вивчення. На нашу думку, у робочій навчальній програмі у розділі «Зміст лекцій», за кожним лекційним заняттям необхідно чітко визначити питання, які виносяться на самостійне вивчення. Наприклад, тема 3 дисципліни «Фінансовий ринок» (далі ФР) включає 2 години лекцій і 6 годин самостійного вивчення. За співвідношенням на самостійну роботу треба виділити матеріалу в 3 рази більше чим розглядається на лекції. Даний розділ бажано надати у такій формі:

Тема лекції	Питання за планом лекції	Питання (завдання), що виносяться на самостійне вивчення	Література
Тема 3. Інфра-структура фінансово-го ринку	1. Поняття інфраструктури ФР, її склад. 2. Банківська система і її роль у інфраструктурному забезпеченні ФР. 3. Небанківські кредитні та контрактні фінансові інститути. 4. Депозитарно-клірингова інфраструктура.	1. Основні напрями зміцнення банківської системи та принципи її реформування. 2. Роль пенсійних фондів, страхових компаній і ломбардів у розвитку інфраструктури ФР. 3. Особливості організації та функціонування інфраструктури РЦП. 4. Розрахунково-клірингова діяльність на ФР. 5. Інфраструктурна база біржової та позабіржової діяльності на ФР України.	Джерела із списку літ-ри

Крім теоретичних занять, самостійне вивчення передбачає виконання практичних робіт, якщо вони передбачені програмою. Можна розробляти завдання для самостійної роботи у формі тестів різного рівня складності. І тести, і розрахункові роботи повинні за об'ємом відповідати визначеній кількості годин, що передбачено на самостійну роботу.

Система організації самостійної діяльності студентів включає і мережу Інтернет, яка в освітньому середовищі використовує комп'ютерні технології. За допомогою системи Інтернет самостійно можна опрацювати нормативні та законодавчі акти, в електронних конспектах лекцій знайти відповіді на теоретичні питання, що виносяться на самостійне вивчення, підготувати доповідь, реферат. Інтернет є основою *дистанційної форми освіти*, яка побудована на новій парадигмі стосунків між викладачем і студентом з широким використанням комунікативних технологій, що допомагають студенту розвивати необхідні навички спілкування;

5) *використання кредитно-модульних технологій навчання* – системи, яка дозволяє максимально якісно за мінімальний термін засвоїти матеріал, використовуючи структурно-логічний виклад найскладніших елементів знань логічними частинами – модулями. Модульна технологія передбачає:

- а) визначення найголовніших знань, що потребують засвоєння;
- б) поділ дисципліни на модулі – певну кількість логічно завершених, системно впорядкованих частин теоретичних знань і практичних умінь з дисципліни;
- в) розробку критеріїв оцінювання знань.

Модуль, як цілісна сукупність, передбачає організацію вивчення змісту дисципліни за програмою і включає аудиторне навчання і самостійне вивчення. Основна увага в модульній технології навчання зосереджується на ефективних підходах до контролю й оцінювання знань. Контроль здійснюється під час проведення лекцій і семінарських (практичних) занять. Важливим моментом є правильна розробка критеріїв оцінювання знань, які повинні забезпечити у студентів реалізацію індивідуального підходу до навчання, максимально відповідати здібностям і схильностям кожного студента, дозволяти реалізувати тісний міжпредметний зв'язок усього навчання. Спираючись на власний досвід, під час оцінювання знань студента, необхідно виявити: рівень володіння теоретичними знаннями та уміння і навички застосування їх під час розв'язання задач; рівень володіння практичними вміннями; зміст і рівень творчих робіт (рефератів).

Окремо оцінюються знання теорії і практичні знання студента. При визначенні *оцінки знань з теорії* аналізується: обсяг інформації, якою володіє студент і яка здобута самостійно; відповідь студента (повнота, логічність, точність формулювань, впевненість, осмисленість, аргументованість); знання категорій, взаємозв'язок між ними; ступінь самостійності під час відповіді; вміння студента аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки; досвід творчої діяльності. *Практичні знання* студента оцінюються на підставі розв'язання індивідуальних задач і вправ, виконання контрольних робіт. При цьому необхідно враховувати: знання формул; творчі здібності (запропоновані власні методи розв'язання задач); рівень володіння базовими математичними знаннями; вміння використовувати довідкову інформацію; рівень самостійності; здатність робити висновки. Критерії можна застосовувати окремо до виконання індивідуальних завдань, самостійної і розрахункової роботи, тестів, контрольної модульної роботи, екзаменів і заліків.

Розробка критеріїв оцінювання знань, умінь і навичок студентів в умовах кредитно-модульної системи сприяє створенню об'єктивних умов оцінювання, підвищенню якості залишкових знань, реалізації концепції індивідуального підходу до планування та організації самостійної роботи, створенню однакових за рівнем контрольних завдань і тестів;

6) *розробка і використання тестів*. Завдання розроблені у формі тестів різного рівня складності у вітчизняному навчальному процесі почали використовуватися на початку 90-х років. Практика показала, що тести – це

універсальна форма передачі знань, засвоєння матеріалу, контролю, що в сукупності дає можливість якісно оцінити структуру і кількісно виміряти рівень знань, умінь і навичок студентів. У навчальному процесі тестовий контроль виконує декілька функцій: діагностичну (кількісно вимірює рівень знань кожного студента як з дисципліни в цілому, так і з кожного її розділу), навчальну (повторення всього матеріалу, використання підказки та рекомендацій), організуючу (забезпечення систематичного вивчення дисципліни, вимагає небагато часу для проведення та перевірки результатів, підвищення мотивації навчання студентів), виховну (студент самостійно приймає правильне з його погляду рішення та несе за нього відповідальність). Порівняно з традиційними формами контролю тестовий контроль, незважаючи на ряд властивих йому недоліків – єдиний відомий інструмент вимірювання результатів навчального процесу. Тестування дає змогу кількісно оцінити знання студентів з метою об'єктивного визначення рівня засвоєння кожною групою усієї навчальної дисципліни чи окремих її розділів, дозволяє викладачеві контролювати навчальний процес на кожному занятті та оперативно вносити в нього відповідні корективи, дає можливість повністю автоматизувати процес діагностики знань. Тести стандартно вносяться до комп'ютера, добре сприймаються студентами з монітора, отримані відповіді одразу реєструються та об'єктивно оцінюються за заздалегідь встановленими критеріями.

Розробка тестів потребує від викладача часу, досконалих знань дисципліни і володіння методикою розробки тестів. Із власного досвіду можна стверджувати, що підготовка підсумкової контрольної роботи (далі ПКР) за всім курсом, розробленої у формі тестів різного рівня складності, потребує більше 3-х місяців (із врахуванням того, що кожний день виділяється декілька годин на розробку тестових завдань). Необхідно пам'ятати, що занадто великий час тестування призводить до списування, бажання виправити вибрану відповідь (під впливом сумнівів), що призведе до погіршення якості тестування. З іншого боку, замалий час не дасть змоги студентам, що знають відповідь, але довго розмірковують, виконати всі завдання тесту та отримати належну оцінку.

ПКР із дисципліни «Фінансовий ринок» включає 30 варіантів, завдання в яких не повторюються. Для розробки такої ПКР необхідно 120 тестів простого рівня складності (по 10-11 із кожної теми); 30 задач; по 30 завдань (всього 120), що включають складові (під № 5), «підберіть правильну відповідь» (під № 7), на визначення ознак (під № 8) і категорій, що включають більше 2-х слів (під № 9) – по 2-3 із кожної теми і для завдання «заповніть вільні клітини» треба підготувати 30 категорій із 7 слів (депозит, кліринг, ломбард, лістинг тощо, які є підказкою для визначення категорій) і 210 понять незалежно від кількості слів (по 19-20 із кожної теми). Окремий варіант охоплює матеріал із тем всього курсу і виконується на протязі однієї пари (2 академічні години). Кожний варіант включає:

А) чотири тести простого рівня складності: із запропонованих 4-х варіантів відповіді правильним є лише один або два, інші (дистрактори)

мають бути лише схожі на правильну відповідь. Такі завдання легко перевіряються, простим є алгоритм для комп'ютерної перевірки. Від викладача вимагається чіткість формулювання основної частини завдання, хоча на якість завдання впливає правильний вибір дистракторів. Тестове завдання має бути завершеним, коротким (не більше 10 слів), чітким і зрозумілим, таким, що не допускає подвійного тлумачення, без зайвих слів. Зрозумілість завдань має бути стовідсотковою. Серед варіантів відповідей не повинно бути частково правильних. Правильна відповідь має бути розташована на різних позиціях серед варіантів з однаковою частотою. Студент не повинен легко відрізнити їх від правильної відповіді. Так як робота підсумкова, всі тести повинні бути із різних тем (див. приклад);

Б) під п'ятим номером у кожному варіанті ПКР має бути тестове завдання, яке включає чітко визначені три або чотири складові, одна із яких відсутня. Завдання студента – визначити цю складову. Наприклад, принцип розвитку фінансового ринку «цілісність», передбачає наявність на ринку трьох установ: клірингової палати (або банку), Національної фондової біржі і Національного депозитарію. У завданні одна із фінансових установ не визначена, її треба буде назвати;

В) шосте завдання включає розрахунок задачі. Таке завдання має бути простим, зрозумілим, без застосування складних формул і технічних засобів;

Г) завдання «підберіть правильну відповідь» (під № 7) включає пронумеровані цифрами твердження і перелік позначених літерами відповідей, які розміщені в різній послідовності. До кожного твердження слід підібрати потрібну відповідь. Такі завдання на аналіз взаємозв'язку рекомендуються для перевірки умінь щодо виявлення розпізнавальних ознак різних явищ, ситуацій тощо. Аналіз передбачає поділ матеріалу на окремі частини і визначення взаємовідносин між ними або поєднання окремих частин чи елементів в одне ціле;

Д) тестове завдання під номером вісім побудоване за принципом: запитання із декількома відповідями. Тестується глибина знань, розуміння різних аспектів явищ, процесів, властивостей тощо. Підбираються завдання, які включають багато ознак. В нашому прикладі необхідно виділити ознаки, що характеризують ф'ючерси. Так як дане завдання включає ознаки ф'ючерсів і форвардів, у наступному варіанті ці ж ознаки можна використати, тільки у завданні слово «ф'ючерс» замінити на «форвард». Для розробки даного завдання можна використовувати функції і принципи фінансового ринку; види акцій та облігацій; спільні риси між опціонами і ф'ючерсами; процеси, характерні для інтегрованого та сегментованого ринку тощо;

Е) тестове завдання під номером дев'ять потребує від студента знань щодо визначення понять, категорій, які включають два і більше слів. Наприклад, у нашому прикладі кожне визначення – це метод валютного регулювання, який треба назвати: валютна інтервенція, дисконтна політика і валютні обмеження. В інших варіантах можна запропонувати у визначеннях

назвати міжнародну регулюючу організацію фінансового ринку, учасника Національної депозитарної діяльності, фінансового посередника тощо;

Є) завдання «заповніть вільні клітини» (під № 10) нагадує кросворд, має підказку, потребує від студента знань основних категорій, понять із всього курсу.

Важливим моментом у тестуванні є розробка критеріїв оцінювання тестового завдання. У нашому прикладі для підведення підсумків ПКР, яка включає 30 розумових операцій, використовується 5-тибальна система і два критерії: оцінка і помилки. Оцінка, одержана за виконану ПКР в більшості випадків співпадає з оцінкою, яку студент отримує на протязі вивчення дисципліни.

Критерії оцінювання тестового завдання (ПКР)

Оцінка	Кількість помилок
«відмінно»	допускається 1 помилка
«добре»	2 – 6
«задовільно»	7 – 14
«незадовільно»	15 і більше

Інші, досконаліші, проте складніші способи обчислення тестових завдань наведено у праці [3].

Курс «Фінансовий ринок» вивчається за кредитно-модульною системою, тому в робочій програмі дисципліни виконання ПКР оцінюється балами. За оцінку «відмінно» виставляється 17 балів, за «добре» – 15 балів і за оцінку «задовільно» – 12 балів.

Приклад одного із варіантів ПКР з дисципліни «Фінансовий ринок»:

Варіант 1.

1. *До функцій фінансового ринку відносять:*

- а) забезпечення взаємодії покупців і продавців фінансових активів;
- б) ліквідність фінансових інструментів;
- в) формування ринкових цін на окремі види фінансових активів;
- г) урегульованість.

2. *Міжнародною регулюючою організацією, головною метою якої є покращення захисту інвестора та підвищення цілісності ринка є:*

- а) Група 30;
- б) Форум Європейських Комісій з цінних паперів (FESCO);
- в) Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO);
- г) Міжнародний валютний фонд.

3. *Дисконтування – це:*

- а) дохід інвестора на вкладені кошти;
- б) приведення майбутньої вартості грошей до їх вартості в поточному періоді;
- в) приведення реальної вартості грошей до їх вартості у майбутньому;
- г) нарахування відсотків.

4. *Банківський кредит під заставу цінних паперів називається:*

- а) ломбардним;
- б) обліковим;

в) гарантованим;

г) бланковим.

5. *Прямі (опосередковані) учасники національної депозитарної діяльності включають чотири суб'єкта. Визначити, якого не вистачає:*

а) організатори торгівлі;

б) банки;

в) торговці цінними паперами;

г) ?

6. *Акція куплена за номінальною ціною 1200 грн при 35 % річних. Курсова ціна акції через рік після емісії – 2200 грн. При даних сукупна прибутковість акції становить:*

а) 1, 4 (140 %);

б) 1, 18 (118 %);

в) 1, 6 (160 %);

г) 1, 35 (135 %).

7. *Підберіть правильну відповідь:*

	Основні поняття грошового ринку		Їх характеристика
1.	Фактори, що впливають на визначення рівня облікової ставки	А	засіб платежу, оплата кредитних зобов'язань, інструмент грошових розрахунків, різновид кредитних грошей
2.	Ознаки грошового ринку	Б	темпи інфляції, циклічні зміни в економіці, особливості національної кредитно-грошової політики
3.	Функції, які виконує вексель	В	надання позик державним органам для покриття дефіциту бюджету, об'єднання заощаджень і створення потужних грошових фондів, трансформація накопичених коштів у позиковий капітал, спрямування коштів на міжбанківський ринок
4.	Функції, що об'єднують складові грошового ринку	Г	видача кредиту за спеціальним позичковим рахунком, інкасування, доміціяція, авалювання, форфетування
5.	Фактори, від яких залежить кон'юнктура грошового ринку	Д	низький рівень фінансового ризику, проста система ціноутворення, висока ліквідність фінансових активів
6.	Операції банків з векселями	Е	швидкість обертання грошей, структура кредитної емісії НБК, валютний курс національної грошової одиниці, відсоткові ставки комерційних банків

8. *Визначити ознаки ф'ючерсних контрактів:*

а) наявність спеціально відведених строків для поставки;

б) укладаються на біржі;

в) участь у розрахунках клірингової палати;

г) узгодження цін на контракт між клієнтом і банком;

д) відсутність лімітів на цінові коливання;

е) встановлення режиму поточних розрахунків;

є) понад 90 % закінчується реальною поставкою;

ж) контрактні ціни визначаються відкритим аукціоном.

9. *У кожному визначенні назвати метод валютного регулювання, який використовує НБУ у своїй курсовій політиці:*

1. Купівля-продаж іноземної валюти Центральним банком країни з метою підтримання ринкового курсу національної валюти на рівні, бажаному для влади.
 2. Підвищення або зниження дисконтної ставки Центрального емісійного банку з метою впливу на рух зарубіжних короткострокових капіталів.
 3. Система нормативних правил, що встановлюються в законодавчому та адміністративному порядку і спрямовані на обмеження операцій з іноземною та національною валютою, золотом та іншими валютними коштами на ринку і передбачають обов'язкову їх здачу казначейству.
10. *Заповніть вільні клітини:*

1. Середні або середньозважені показники курсів цінних паперів, які використовують для інтегральної оцінки стану фінансового ринку.
2. Процес включення цінних паперів до Списку цінних паперів, що котируються на біржі.
3. Спосіб управління боргом, який передбачає об'єднання кількох позик в одну.
4. Посередник депозитарно-клірингової системи, який зберігає та веде облік цінних паперів, випущених у документарній формі.
5. Фондові біржі, які створюються у формі акціонерних товариств і є абсолютно самостійними в організації біржової торгівлі.
6. Біржова система країни, в якій головну роль виконує одна фондова біржа, а інші мають місцеве значення.
7. Вид відсотка грошового ринку, який визначає норму доходу, що встановлена за цінними паперами.

Література:

3. Олійник М.М., Романенко Ю.А. Тест як інструмент кількісної діагностики рівня знань в сучасних технологіях навчання // Навч. посіб. зі спецкурсу для студ. пед. спец. та викладачів. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 84 с.

4. Скнарь О. Модернізація форм і методів навчання студентів у контексті кредитно-модульної системи» // Вища школа. – 2006. – № 3.